

τὸ ψυχολογικόν, τὸ καλλιτεχνικόν, τὸ ρωμαντικόν, ἔχει ἑκαστὸν τὰ χαρίσματά του, τὴν τέχνην του, τοὺς θιασώτας του, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐπικριτάς του. Τὰ διηγήματα τοῦ Παπαδιαμάντη δὲν ἔχουν κοσμοπολιτικὸν χαρακτῆρα· εἶνε ἀπλῶς Ἑλληνικά, ἔχουν καὶ τι ἀπὸ κάθε εἶδος καὶ εὐτυχῶς δὲν ἔχουν τὸ μᾶλλον ἐπουσιῶδες. Πρὸ παντὸς κυριαρχεῖ ἐν αὐτοῖς ἡ ἀπλότης, ἡ ζωὴ, ἡ ἀλήθεια. Ἀφελεῖς καὶ ἀπλοῖκοι νησιῶται, τύποι γυναικῶν βασανισμένων, θεοφοβουμένων γραμῶν, ἀγῶν κορασίδων, ἀντιπαρέρχονται ἀφίνοντες μίαν ξεχωριστὴν ἐντύπωσιν εἰς τὴν ψυχὴν μας. Ἐκ τῶν διηγημάτων του τὰ ὠραιότερα εἶνε ἡ «Φόνισσα», ὁ «Ἐρωτας στὰ χιόνια», ἡ «Νοσταλγὸς», τὰ «Ροδιν' ἀκρογιαλία», τὸ «Ὀνειρο στὸ κῦμα», ἡ «Φαρμακολύτριά», «Φτωχὸς ἄγιος», «Ὀλόγυρα στὴ λίμνη».

Σκορπισμένα τὰ ἔργα του, δυσεύρετα, δὲν εἶνε δυνατόν νὰ δώσουν σήμερον ὀλοκληρωτικὴν τὴν φυσιογνωμίαν τοῦ ἐκλιπόντος διηγηματογράφου. Ἡ «Νέα Ζωὴ» τῆς Ἀλεξανδρείας, ἥτις καὶ τὰ περισσότερα διηγήματά του ἐδημοσίευσεν, εἶχε προαναγγεῖλῃ τὴν ἐκδοσὶν ὅλων τῶν διηγημάτων του, ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ δὲ ταύτῃ ἐσκόπει ὁ συγγραφεὺς ἐσχάτως νὰ τὰ ἀναθεωρήσῃ. Τώρα πεῦ ἀνεπαύθη εἰς τοὺς κόλπους τοῦ Αἰωνίου, καὶ ἀφυπνίσθη τὸ ἐνδιαφέρον, χάρις εἰς τὴν κ. Μπενίκη θὰ ἔχωμεν πληρὴς τὸ ἔργον του, τὸ ὁποῖον οὗτος ἐπανειλημμένως παρακινηθεὶς, δὲν ἔστρεργεν ὁ ἴδιος νὰ δώσῃ πρὸς ἐκδόσιν.

Ὁ Παπαδιαμάντης εἶνε ἀπὸ τοὺς ὀλιγώτερον ἀναγνωσθέντας λογίους μας, εἴτε διότι δὲν ἦτο συσσωματωμένος τὸ ἔργον του, εἴτε διότι ἦσαν διεξοδικὰ τὰ διηγήματά του, δημοσιευόμενα ἐν συνεχείᾳ, εἴτε διότι δὲν ἦτο προσωπικῶς γνωστὸς, εἴτε διότι τὰ δρῶντα

πρόσωπα ἦσαν λαϊκοὶ τύποι. Καὶ ἐκ τοῦ κύκλου ἀκόμη τῶν λογίων δὲν ἀνεγινώσκετο!

Ὡς πρὸς τὸ λεκτικόν, ὁ Παπαδιαμάντης διετήρησε πλήρη τὴν ἀνεξαρτησίαν του. Μετεχειρίζετο τὴν καθαρεύουσαν μὲ ὀλίγας δημοτικὰς λέξεις, οὐχὶ αὐθαιρέτως κατασκευαζόμενας, ἀλλὰ γνήσιαι, εἴτε ἐξ αἰσθητικῆς ἀνάγκης, εἴτε πρὸς πλειοτέραν ἔμφασιν. Οὕτως ἀπέδειξε πόσον πρόσφορος εἶνε ἡ καθομιλουμένη, μὲ τινὰς παραχωρήσεις εἰς τὴν δημοτικὴν, διὰ τὸ διήγημα, ἀρκεῖ νὰ ἡξεύρῃ τις νὰ τὴν μεταχειρισθῇ.

Ὁ θάνατος τοῦ Παπαδιαμάντη ὠθεῖ εἰς σκέψεις ἀποθαρρυντικὰς διὰ τὴν παρ' ἡμῶν μόρφωσιν. Ἀμφιβάλλω ἂν ἦτο καὶ γνωστὸς καὶ ἐξ ἀκοῆς εἰς τὰς... «ἀνεπτυγμένας» τάξεις ὁ ἀποθανὼν λογογράφος, δὲν θὰ τολμήσω δὲ νὰ ἀναβιάσω εἰς ἑξατοντάδα τοὺς παρακολουθήσαντας τὸ φιλολογικόν του ἔργον. Ὅτε πρὸ διετίας ἐωρτάσθη ἡ εἰκοσιπενταετηρίς του, ἐκλεκτὸς κόσμος παρευρέθη εἰς τὸν «Παρνασσόν», διὰ νὰ συμμετάσχῃ τοῦ ἑορτασμοῦ ἀνθρώπου, ὃν τελείως ἡγνόνει. Καὶ ὅταν ἔφενγαν οἱ πλείστοι ἡρώτων περιέργως: «Μὰ ἔχει τόσην ἀξίαν αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος;»

Αὐτὸς λοιπὸν ὁ ἄνθρωπος ἀφοῦ ἔζησεν ἀφανὴς, συνάζων εἰς ἀπόκεντρόν τι καφενεῖον ἢ μαγειρεῖον καὶ εἰς τὰ ψαλτικά στασιδία τοῦ Ἀγίου Ἐλισσαίου, ἀπεσύρθη μετὰ τὸν ἑορτασμὸν ἐκεῖνον εἰς τὸ νησί του, χωρὶς νὰ δώσῃ σημεία καὶ ζωῆς. Τώρα ποῦ ἀπέθανε καὶ ἐδημοσιεύθησαν ἐκτενεῖς νεκρολογίαι του, εἶμαι βέβαιος ὅτι θὰ ἐτανελήφθη ἡ ἐπωδὸς τῶν ἑορταστῶν τῆς εἰκοσιπενταετηριδος του: «Μὰ ἔχει τόσην ἀξίαν αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος;»

ΔΙΚ.

Emm. Guibourgé.

Ἡ μητρότης